

סימן לו : בעשיית סחורה בדברים הטמאים

א.

במשנה שביעית (פ"ז מ"ג, ד') שנינו: ... שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים וכו'. צדי חיה ועופות ודגים שנזדמנו להם מיני טמאין מותרין למכרן וכו'.

ובגמרא פסחים (כ"ג.) במחלוקת חזקיה ור' אבהו שלד"ה לשון לא יאכל משמעותו גם איסור הנאה, מקשה: והרי שרצים דרחמנא אמר שקץ הוא לא יאכל, ותנן צידי חיה ועופות ודגים שנזדמנו להם מינים טמאים מותרין למוכרם לנכרים. שאני התם דא"ק "לכם" שלכם יהא. א"ה אפי' לכתחילה נמי. שא"ה דא"ק "יהיו" בהיותם יהו.

פשטות הגמרא שהכתוב "יהיו" דרשא גמורה הוא כמו הדרשא דלכם, ומשניהם יחד למדנו הבדל בין לכתחילה לבין שנזדמנו. וכן נוקטים התוס' (ד"ה א"ק) שהקשו בהא דאמרו ב"ק (פ"ב:) שבמלחמות בית חשמונאים זע"ז גזרו באורור לגדל חזירים "תיפוק ליה דמדאורייתא אסיר". וכן הביא התויו"ט עוד מתוס' בנדרים ומהרא"ש ב"ק, שמבואר שאיסור זה הוא מן התורה.

אכן הט"ז בשו"ע (יו"ד סי' קי"ז) הביא מש"כ הרשב"א שטעם האיסור הוא מצד גזירה שמא יבואו לאוכלו, שמזה נראה שאינו אלא מדרבנן ומטעם גזירה. והביא מתרה"ד סי' ר' שכי' בשם גליון התוס' פסחים שם שאין האיסור אלא מדרבנן וקרא (היינו קרא דיהיו) אינו אלא אסמכתא בעלמא. לכאורה הגליון חולק על המבואר בתוס' לפנינו שהוא מה"ת. ודברי הגליון תמוהים דמהיכיל תיתי לומר על מה שנאמר בגמרא בסתמא על דרך דרשא גמורה שאינה אלא אסמכתא. ואם מצד שהדרשא דלכם והדרשא דיהיו סותרים זא"ז, מצינו בכה"ג בגמרא שמסרן לחכמים לבאר הדברים, וכמ"ש התויו"ט והט"ז, וחיזק הדברים בחוות יאיר סי' קמ"ב.

כן מדייק המל"מ (פ"ה ממא"ס הי"ח) שדעת הרמב"ם שהוא איסור תורה שהר"מ שם כ' וז"ל: וכל דבר שאסור באכילה ומותר בהנאה אעפ"י שהוא מותר בהנאה אסור לעשות בו סחורה ולכוין מלאכתו בדברים אסורים חוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה. ומזה מדייק המל"מ: ואם איתא דס"ל דכל דבר שאסור באכילה מה"ת מותר לעשות בו סחורה אלא שחכמים גזרו ואסרו הסחורה מנין לו לרבינו שגם על החלב לא גזרו דומיא דשאר איסורין וכו'. ועי' רע"א סי' ע"ד.

ב.

הט"ז מפרש הגליון תוס' שבתרה"ד שלא בא לחלוק על התוס' אלא לבאר שלשון דאורייתא שבתוס' הוא ל"ד, אלא הכונה לאסמכתא. ועל דרך זו הוא גם מבאר התוס' סוכה ל"ט (ד"ה הלוקח) שכתבו לא משכחת שיהו כולן שוין לענין איסור סחורה אלא כה"ג, דבהדיא שרי רחמנא למכור כדכתיב או מכור לנכרי, שלכאורה מוכח מזה שאיסור סחורה הוא מה"ת שאלי"כ מה הוכיחו מהכתוב המתיר. וביאר הט"ז עפ"י חידושו שכ"מ שנאמר ההיתר בתורה בפירוש אין כח ביד חכמים לאוסרו ע"כ מוכיחים התוס' שפיר מדמצינו היתר בתורה ודאי חכמים לא אסרוהו כלל למכירה וכו'.

בדומה לט"ז נוקט הנובי"ת (יו"ד סי' מ"ב) שלמסקנא דסוגיא דפסחים קרא דיהיו אינו אלא אסמכתא, ומפרש שבזה נחלקו הס"ד שבגמרא שם עם המסקנא. והוא עפ"י שמבאר הסוגיא שם כהמהרש"ל בקושית הגמרא לחזקיה שלא ליכתוב רחמנא לא יאכל ולא בעי לכם, שהקושיא אינה מובנת, כי הרי אז לא היינו יודעים לאסור גם לכתחילה, ומבאר המהרש"ל שהכונה שיכתוב רק יהיו. והמהרש"א תמה עליו שא"כ מאי מתרץ שחזקיה מכאן הוא שלמד שכ"מ שנאמר לא יאכל בקמץ משמעותו לאיסור הנאה, שמאי ראייה היא "דאימא דאיצטרך לכם לאפוקי ממשמעותא דיהיו דהוה משמע אף בנזדמנו, דל"ל דא"כ הו"ל למיכתב לא יאכל, דהא לפום סברא דהשתא לא ידעינן דלא יאכל איה"נ משמע" עכ"ל.

ומפרש הנובי"ת שכונת התירוץ, שחזקיה ס"ל שקרא דיהיו אינו אלא אסמכתא, ועיקר הדרשא היא מ"לא יאכל" ומ"לכם", ומדאיצטרך "לכם" לגילויי להיתר הנאה ש"מ דלא יאכל משמעותו איה"נ. ומה מבאר שאין סתירה בין התוס' שאמרו שהוא מה"ת לגליון, וכן לתוס' ב"ק פ"ב שג"כ מקשים מהא דחזיר, אבל לא הזכירו שהוא מדאורייתא, דמ"ש התוס' שהוא מדאורייתא היינו לפי הס"ד, והגליון וכן התוס' ב"ק הוא למסקנא.

וגם הראייה של המל"מ מהר"מ הוא דוחה עפ"י סברת הט"ז הנ"ל, דזוהי כונת הרמב"ם שמביא מחלב, היינו שכיון שהכתוב מתיר בפירוש המכירה שמשמעותה גם מסחר, אין כח ביד חכמים לאסור. עכת"ד.

ולענ"ד כל זה תמוה, הן מה שלפי הט"ז, הגליון מבאר התוס' שמ"ש מדאורייתא הוא ל"ד, הן מה שהנובי"ת מפרש כך קושית התוס' בב"ק לפי המסקנא דגמרא, דא"כ הרי אין קושיא כלל, דמנין להם שהאיסור דרבנן שנתנו לו גם אסמכתא מן הכתוב נתחדש עוד לפני מלחמת החשמונאים, הרי בפשוטו ניתן להאמר, שבתקופה מאוחרת יותר גזרו על המסחר, ואז גם נתנו האסמכתא לאיסור. ובע"כ כל הקושיא היא מפני שנוקטים שהאיסור הוא מה"ת.

וכן תמוה ביאור הנובי"ת בגמרא שלפי התירוץ חזקיה ס"ל קרא דיהיו אסמכתא בעלמא, שא"כ לא היה צריך לכל התירוץ טעמא דידי וכו', כי אם אינה אלא אסמכתא קושיא מעיקרא ליתא, שהרי לפי הסבר המהרש"ל הקושיא שמהמלה "יהיו" היינו למדים איסור לכתחלה, ואם אינה אלא אסמכתא הקושיא ממילא נופלת, דמדכתיב לא יאכל בקמץ משמעותו לאיסור הנאה וקרא דלכם משמעותו היתר, בע"כ עלינו לחלק בין לכתחילה לבין נזדמנו לו. וכל עיקר הקושיא בגמרא שם לעיל א"ה אפי' לכתחלה נמי היא רק לר' אבהו, דס"ל דכל לשון אכילה משמעותו איה"נ, א"כ אין דיוק מלשון אכילה, אי היה נאמר לכם היינו מתירים הכול, משא"כ לחזקיה דשני קרא וכתב בקמץ הרי ע"כ בא ללמדנו איה"נ, שאלי"כ למה שני קרא. (וזהו ודאי כונת התויו"ט שכי' בה"ג"ל שקושית הגמרא

היתה לר' אבהו, ולכאורה מני"ל הרי כאן נאמר לא יאכל בקמץ, אלא שמקושית הגמרא "א"ה אפי' לכתחלה" קדאיק לה). א"כ בפשיטות הוי"ל לתרץ קרא דיהיו לחזקיה אסמכתא בעלמא הוא, ונמצא שעיקר התירוץ חסר הספר.

כן תמוה מה שמפרש דברי הרמב"ם שדייק שבחלב ודאי לא אסרו חכמים מתוך שנאמר בפירוש יעשה לכל מלאכה, דמה דיוק הוא כיון שהמדובר בבילה שנזדמנה לו שבה מותר ודאי כמו שהעיר שם בראש דבריו. ומהמלה "כל" ודאי שאין דיוק שהרי איצטריך קרא לר"י ולר"ע בסוגיא דפסחים שם, לכ"א כדאית ליה. בפרט שכל עיקר החידוש של ה"ט"ז שמה שנאמר בתורה בפירוש להיתר א"א לאוסרו, גם הוא לא נאמר בפירוש בגמרא, וכן לא נזכר בשום מקום בשי"ס שחלב אינו כלול בכלל שאר איסורים לאיסור הסחורה, וכל זה הוא חידושו של הרמב"ם, והיה לו לומר בלשון יראה לי, ולא לנקוט לשון סתמית.

אכן הערתו של הנוב"י ברמב"ם היא הערה חזקה, דמה מוכיח מהא שנאמר בחלב יעשה לכל מלאכה להתיר המסחר בזה, הרי המדובר בחלב נבילה שנזדמנה לו, ובזה הרי מותר בכל האיסורים.

ג.

החת"ס (יו"ד סי' ק"ח) צידד ג"כ להוכיח כהגליון הנ"ל, שאיסור הסחורה הוא מדרבנן, מלשון הגמרא דפריך הכי אפילו לכתחלה נמי, והרי זוהי קושיא גם לדעת המקשן. וביאר ג"כ עפ"י חידושו של ה"ט"ז הנ"ל, דקושית הגמרא מאחר שנאמר קרא לכם להתיר הנאה איך יתכן לאסור והתירוץ שנאמר יהיו, אעפ"י שאינה דרשא גמורה כי אינה אלא אסמכתא, מ"מ לא מיקרי היתר מפורש, וכו' עיי"ש.

ואף זה דחוק מאד, דכיון דקרא דיהיו אינו נדרש לזה, הרי היתרו מפורש, ומה שייד להתלות במלה שאין לה שום משמעות, כיון שמהיתר המפורש של התורה חזינן שלא היה ברצונה שיאסרו זאת.

ועוד דני"ל עפ"י דרכו של ה"ט"ז בביאור התוס' בסוכה ל"ט הנ"ל, שלא מיקרי מפורש להיתר אלא כגון "או מכור" שנקטו התוס' שנאמר בבילה שדברי הכתוב הם מפורשים בענין להיתר, אבל דרשא מעין זו דלכם לכל צרכיכם אין זו אלא דרשא ככל דרשות חז"ל, דלי"ש בזה לומר שיחשב נתפרש להיתר שלא יהא כח ביד חכמים לאסור. וראיה, שהרי התוס' שם יכלו להביא בפשיטות הדרשא דבגמרא דילן שנאמרה בפירוש להתיר המכירה בצידי עופות וכו' מקרא דלכם. (ואי"ל שרצו להוכיח שמותר גם שלא בנזדמנו, שהרי קרא ש"או מכור" שנאמר בבילה היינו נמי נזדמנו) אע"כ מזה אין ראיה לפי הבנת ה"ט"ז בתוס' מפני שזה אינו מפורש ההיתר, שתלוי בדרשת חכמים.

ועיקר פירוש ה"ט"ז את התוס' סוכה לא הבנתי כל עיקר, שכתב בדבריהם שהוכיחו דע"כ "גם מדרבנן מותר, והיינו היכא שלא קנה להרויח". ואין לזה הבנה כלל, כי לא זהו הדיון בתוס' להוכיח שסחורה שאינה להרויח אין עליה שם סחורה, אלא אדרבא באו להוכיח שגם לא בצורת פלטר שהיא מכירה מרובה, ובהוא אתרא כל שעה, אלא באופן חד-פעמי שקונה ומוכר ע"מ להרויח, גם זה כלול באיסור סחורה. ולזה אין שום ראיה גם אי נקוט לחידושו של ה"ט"ז.

ודברי התוס' קשה להולמם מצד אחר, כפי והעיר לנכון החו"י בתשובה הנ"ל: אי לפ"מ שחידש שאין ללמוד נוי"ט שהיה להם שעה"כ משקצים ורמשים לאיסור הסחורה, דא"כ מאי מייתו מנו"ט. (אכן חידושו זה אינו מוכרח, וי"ל דהתוס' לא ס"ל הכי). ב' דמה הוכיחו ממש"נ או מכור שמותרת הסחורה בבילה, הרי זהו בנזדמנו וה"ז מותר בכל מינים הטמאים כמפורש במשנה דצידי עופות וכו'. והניחם בצי"ע.

ודיוקו של החת"ס בקושית הגמרא "אי הכי", והכי קדאיק נמי הגליון רש"א ביו"ד, וכי ע"כ שמזה ראיה לה"ט"ז ועפ"י דרכו של החת"ס הנ"ל, לענין מתפרש בפשיטות, דיי"ל דהקושיא מעיקרא היתה **אליבא דנו"ע** דבשרצים נאמר לא יאכל בקמץ, א"כ לד"ה קשיא אמאי מותר בציידים, אכן כשמתרץ ש"ה שנאמר "לכם" - שלכם היא, מעתה לחזקיה ניחא מהא דאסור לכתחלה, שזהו מדשני קרא ונקט לשון לא יאכל בקמץ לאי"ה ומאידך כתב להיתר קרא דלכם, שמזה דייקנו להתיר בנזדמנו ולאסור בכתחלה. משא"כ לר' אבהו הרי אין דיוק מלשון לא יאכל כיון שכל לשון אכילה משמעותו לדידיה גם הנאה ממילא אין כאן שינוי הלשון, ואי"כ יש ללמוד מקרא דלכם שכל הנאות מותרות, ולא רק שנזדמנו. וזהו דפריך אי הכי, היינו דאי הכי אפשר להוכיח מזה כחזקיה. ועי"ז מתרץ דגם לר' אבהו מקרא דיהיו דרשינן לאיסור בלא נזדמנו.

ומעתה חוזר ביתר תוקף הדיוק של התויו"ט מהסוגיא שהאיסור הוא מה"ת ולא רק אסמכתא בעלמא, שא"כ הוי"ל לתרץ בפשיטות הקושיא דא"ה אפילו לכתחלה נמי, דאה"נ ואין האיסור אלא מדרבנן בעלמא. (ומהמשנה עצמה שכלל האיסור יחד עם איסור סחורה דשביעית הרי ודאי אין ראיה שהרי שם נכלל גם איסור סחורה בבכור ותרומה שאינו אלא מדרבנן, כמבואר בר"ש שם). ובע"כ דהכי קי"ל לגמרא והאמת משני. א"כ צדקו התוס' שנוקטים בפשיטות הגמרא לאיסור תורה, ודברי הגליון תמוהים מאד לכאורה, וצ"ע.

ד.

התויו"ט שם הקשה אי נימא שאיסור סחורה הוא מה"ת מהגמרא בכורות ו: שדנה להוכיח שחלב, מותר באכילה מחריצי חלב דדוד ודחו דלמא לסחורה, ולעולם חלב אסור מה"ת משום אמה"ח, "משמע דאפ"ה לסחורה שריא". ובחת"ס סי' הנ"ל, וכן בתוס' ראש"ל על המשניות שם עמדו, למה הקשה מחריצי החלב דדוד, ולא מדלעיל מיניה שם, שמוכיח מקרא ודי חלב עזים ופריך ודילמא לסחורה. ומתרץ החת"ס שמשם אין קושיא שזה הוי כנזדמנו שעיקר הגידול הוא לשאר צרכים, ואילו החלב הוי כנזדמנו, משא"כ מהא דדוד פריך איך קבלם שר האלף. אכן המל"מ (פ"ח ממא"ס הנ"ל והו"ד בגליון המשנה לרע"א) מתרץ גם הקושיא מחריצי החלב דהוי כנזדמנה וכן תי' בתוס' ראש"ל הנ"ל. וכדבריהם נראה לכאורה מהרמב"ם (שם הי"ז) שכי: הצייד שנזדמנו לו חיה או עוף ודג טמאים וצדן וכו', הרי שגם בכה"ג שצד אותן לכתחלה נמי הוי בכלל נזדמנו, וא"כ הי"נ לגבי שר האלף שהביאו לו

במתנה הוי כהא דצייד שנזדמנו לו. (ואייל שרק אם עבר וצדן מיירי הרמב"ם שמתירים לו למכרם אעפ"י שעבר באיסור כשצדם, דאי"כ מנייל לר"מ הא, הרי מהמשנה אין ראייה אלא להתיר כשצדם בהיתר והיינו כשצד יחד בינים טמאים עם הטהורים). אכן החתיים לשיטתיה אזיל שפירש שם לעיל ההבדל בין סחורה לנזדמנו, שבנזדמנו מותר משום מניעת הפסד, דלפי"ז אין זה אלא כשכבר הדבר תחת ידו, שלהפקירם הוי הפסד, משא"כ בנייתן לו עכשו במתנה אי"ז אלא מניעת הריחוק והוי ככל סחורה האסורה. ברם מהרמב"ם שמתיר כנייל גם צידה לכתחלה (וע"י גם הה"מ שם) נראה לכאורה דלא כן, וצ"ב.

ה.

עו"ש בתוי"ט דן במה שנראה לשון הרע"ב שהאיסור סחורה הוא מדרבנן, והקשה ע"ז דמסוגיא דפסחים מוכח שהוא מה"ת. ותוסי' א"ש שם שמביא מתשו' באר יעקב ליישב זאת, דהסוגיא קאי לענין שקצים ורמשים דשם נאמר הכתוב דמייתי התם לאיסור. משא"כ נוי"ט דלא ידעין מהאי קרא, אדרבא בהדיא כתיב בהו להתיר מקרא דלגר וכו', וא"כ רישא דהרע"ב (שג"כ מביא הדרשא) קאי בשקו"ר והוי מה"ת ואילו הסיפא קאי בנו"ט דהוי רק מדרבנן עכ"ל. והוא בדומה למה שהבאנו לעיל מהחוי"י שמחלק בין שקו"ר לנו"ט שהיה להם שעה"כ, ובהם אין איסור סחורה מה"ת.

אכן לעני"ד אין לומר כן ברע"ב, דלהלן שם במ"ד לענין צייד שנזדמנו פירש ההיתר מדכתיב גבי נבלה או מכור וכו' עיי"ש. ועי' תוי"ט שם שעמד בזה שלא הביא הכתוב שנאמר בשקו"ר "יהיו" כדפסחים, וכי "דנקט פסוק מרווח דמפורש כתוב לאמר המכירה מותרת". אבל אילו דעת הרע"ב לחלק בין נוי"ט לשקו"ר, דקרא דנו"ט להתיר בא גם סחורה, אי"כ לא היה מקום כלל להביא פסוק זה לענין נזדמנו דשקו"ר, ששם הסחורה אסורה מה"ת. אי"כ אא"פ לפרש כן ברע"ב ומסתבר יותר כהתוי"ט שתייר כונתו דמסרן הכתוב לחכמים ולעולם הכל מה"ת, כדפי' גם ה"ט"ז בראש דבריו כונת הרשב"א וכדנקיט החוי"י הנ"ל.

ו.

בעצם האיסור דלסחורה, וההיתר בנזדמנו, צריך לברר המושגים ותנאי ההיתר והאיסור. הרע"ב כתב: דמאחר דכתב רחמנא טמאים הם, מה צ"ל תו וטמאים יהיו לכם אלא אחד לאיסור אכילה וא' לאיסור הנאה. וא"ת הרי חמור הרי גמל וסוס ופרד. שא"ה דלמלאכתן הן גדלים. והוא מהר"ש שהביא זאת מהירוש' (ועי' במלא"ש שהביא מהרש"ס לתקן הגרסא בירוש' ת"ל שקץ יהיו וכו' כסוגיא דילן בפסחים, דאילו קרא דטמאים לענין תנור נאמר). ובמשנה ראשונה העיר בדברי הרע"ב: איה"נ לאו דוקא, דהא מותרים בהנאה, אלא כלומר סחורה, עכ"ל. אכן לפי הנ"ל הערתו תשוב לא רק על הרע"ב כ"א גם על הר"ש והירוש' שנקט לשון זה. וכונתו שכל הנאות אחרות לא נאסרו כלל, דמקרא דלכם ילפינן להיתרא ולא נאסר אלא הנאה דסחורה. ונתבאר הדבר בטעמו בחת"ס תשו' ק"ח הנ"ל עפ"י"מ שביארו בפוסקים טעם האיסור שמה יבא לאכול מהם: "הכא בשרצים דהדר מפיק קרא להיתר הנאה מלכם, ולא נשאר רק איסור סחורה מוהיה, איך יקויים לא יאכל לא יהא בו. היתר אכילה. ועי"כ ה"ק בהיותו יהיה בדבר שאפשר שיבוא לידי אכילה דהיינו סחורה, דלמא אתי למיכל מיניה גופיה ולא לאסור שארי הנאות השוים דבר המביא לידי אכילה וכו'".

ויוצא דשאר הנאות שאינן מביאות לידי אכילת הדבר עצמו, רק שבכל איה"נ אסורים מצד שע"י"ז יכול ליקח דברים המביאים לידי אכילה, זה לא נאסר בנידו"ד, ורק סחורה שיכול לבא לידי אכילת הדבר עצמו אסרה תורה.

וכן הדבר מבואר בתוסי' פסחים (שם ד"ה א"ק): "אי"נ הא דאסור מדאורייתא היינו להשתכר ולמכור לנכרי **לאכול**, אבל להשתכר בשמנן או בעורם לא, או שמגדלן שלא למכור אלא למשוח ולהדליק, עכ"ל, הרי מבואר ששאר הנאות לא נאסרו כלל דהיינו לגדל בכדי להשתמש בשמנם ועורם או למכרן למטרות אלו, ורק סחורה למטרת אכילה הוא שאסור בכלל סחורה. (ונ"פ דלפי"ז ה"ה לגדל לשם אכילת בהמה וחיה, כגון להאכילם לכלבים, נמי מותר דזו אינה אכילה כלל, וה"ז כשאר הנאות, דל"ש לגזור שע"י"ז יבא לאוכלן, דזה שייך רק בדבר המיועד לאכילת אדם).

אכן לא כן משמע מהירוש' שהביא הר"ש הנ"ל וכן בתוסי' שם שמקשה מסוסים וגמלים וכו' ומשני דהני למלאכתן הן עומדים. ואילו לפי הנ"ל הרי גם חזירים שאין עומדים אלא לאכילה נמי שרי, כל שכונת גידולם היא לא לשם זה אלא לשם שומנן ועורן או מכירה לשם הללו. ולכאורה צ"ע.

וברמב"ם באמת הדברים מפורשים דלאו דוקא סחורה דלצורך אכילה אסור, שהרי ז"ל שם: אעפ"י שהוא מותר בהנאה אסור לעשות בו סחורה ולכוין מלאכתו בדברים אסורים חוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה. ולשון זה "ולכוין מלאכתו בדברים אסורים" מוכיח בעליל שבא לכלול נוסף על איסור הסחורה גם כל מלאכה שהיא מכוונת (לאפוקי נזדמנו) דאל"ה מלים אלה מיותרות הנה. וכן לשון זה בתשו' הרשב"א שהביא ה"ט"ז. ועוד שאלי"כ אינו מובן מה שהוסיף: חוץ מן החלב וכו' והרי לא נאמר בחלב אלא יעשה לכל מלאכה, ומנין ללמוד מלשון זה סחורה לצרכי אכילה. ואפילו אי נימא כמש"כ החתיים (שם תשו' ק"ד) שלשון מלאכה כולל גם סחורה, מ"מ הן בפשיטות ניתן לפרש שהמדובר לסחורה למטרת **מלאכה**, ולא למטרת אכילה, שלפי הנ"ל בתוסי', איסור הסחורה שבכל דברים הטמאים אינה אלא במטרת אכילה. וכ"ה באמת בתוסי' ב"ק פ"ב: ד"ה לא.

וגם בלשון המשנה שאוסר מכירת נוי"ט שקו"ר, לא נזכר כלל חילוק לשם איזו סחורה, ובפשטות. זה כולל כל צורת סחורה גם מכירה לצרכי שימוש אחר.

עוד צ"ע, דלפי הנ"ל בחת"ס שמקורו בתוסי' וכנ"ל רק סחורה במטרת אכילה היא שאסורה, ואילו שאר הנאות וכן סחורה שלא למטרת אכילה מותרת, וזה נלמד ממש"נ "לכם" לכל צרכיכם, אי"כ מני"ל לגמרא להתיר **בנזדמנו**, מכירה לצרכי **אכילה** (דהרי ההיתר בנזדמנו הוא ע"כ גם לצורך אכילה, דלשאר צרכים הרי מותר גם בלא נזדמנו)

מקרא דלכם, הרי קרא זה איצטריך להתיר שאר הנאות, ואילו לענין היתר סחורה לצורך אכילה בנזדמנו אין לנו מקור כלל להיתר, וצע"ג.

הן אמנם בתשו' חו"י הבליע בטעמא דמילתא של היתר בנזדמנו, שאינו מחזיקם ברשותו אלא מוכרם מיד, ואז אין חשש אכילה כלל. באופן שזה ג"כ כלול בהיתר של התעסקות וסחורה בדברים אלה שלא למטרת אכללה. אולם הוא עצמו הרגיש בקלישות טעם זה, שהרי בנזדמנו ואינו מוצא למוכרם במחיר מתאים מותר לו להחזיקם ברשותו עד שישגי מחיר ראוי, ובזה הרי כבר קיים החשש שמא יבוא לאוכלו. משום כך נראה יותר בטעמא דמילתא שהוא משום לתא דהפסד וכדנוקט החת"ס בתש"ק"ח הני"ל בפשיטות. וקשה טובא, מנין להתיר האיסור מצד פסידא, כיון שעיקר הכתוב נצרך להשמיענו היתר הנאות אחרות או הסחורה כשאינו עומד לאוכל, ששם ההיתר אינו מצד הפסד, אלא משום שהחשש שמא יבא לאוכלו אינו קיים כלל וכנ"ל.

ז.

מכל הני"ל נ"ל דמש"כ התוס' דאין איסור סחורה אלא לצורך אוכל אין זה אלא **מן התורה**, אולם מדרבנן ודאי כללו בכלל איסור זה גם כל סחורה אם הדבר עומד לאוכל. ונוסיף עוד הגדרה יותר מדוייקת של המובן מכירה לאוכל ומכירה לשאר שימושים עפ"י"מ שנדקדק יפה בלשון התוס' פסחים ובהשוואתו ללשון התוס' בב"ק. דהנה ז"ל התוס' פסחים: הא שאסור מדאורייתא היינו להשתכר ולמכור לנכרי לאכול, אבל להשתכר בשמנן או בעורם לא, או שמגדלם **שלא למכור** אלא למשוח ולהדליק, ע"כ. ואילו בב"ק כתבו בזה: ות"י ר"ת דהיינו בדבר העומד לאכילה אבל אם מגדלן למשוח עורות בשומנן או **למוכרן לישראל** שימשח בהן שרי, עכ"ל.

והנה לשון התוס' בב"ק לענין מכירה הוא ברור, שכשם שמותר בעצמו להשתמש בעור ובשומן כך מותר הוא למוכרן למטרות אלה לישראל אחר, שהרי גם הישראל הקונה ודאי לא ישתמש בו אלא למטרות אלה עצמן, ומה לי הוא מה לי אחר. משא"כ לנכרי אסור כיון דהני עומדים לאוכל, מה שייך לומר שימכור לו לצורך העור והשומן, הרי מאחר שזה יהיה בידי הנכרי יוכל לעשות בו כרצונו, וכיון שזה עומד לאכילה הרי אין שום ערובה, להיפך, הדבר כמעט ברור שישתמש בו גם לאוכל, אא"כ ימכור לו רק העור והשומן, משא"כ כשמוכר לו הכל.

אכן לשון התוס' פסחים צריך לימוד, שאם כונתם במ"ש "אבל להשתכר בשמנן ועורם לא", היינו כשמוכרם לישראל אחר לשם זה מותר, מהו זה שהוסיפו אח"כ "או שמגדלם **שלא למכור** אלא למשוח ולהדליק", שנראה שנסתפקו לומר שרק שימוש עצמי מותר למטרות אלה ולא למכור לאחר, ואיך יתכן זאת, הרי פשוט כנ"ל שאין חילוק בזה בינו לבין ישראל אחר, שברור ג"כ שיקנה וישתמש רק למטרות אלה. ומוכר לו מומר שלפי ל"ק דהתוס' פסחים גם מכירה **לנכרי** מותרת למטרות שמחוץ לאוכל, והיינו אעפ"י שיתכן שישתמש בהם הנכרי גם לאוכל, מ"מ אין כאן מכירה מפורשת לזה, ובזה לא אסרה תורה המכירה, כי כל כה"ג לא חששה תורה שמא יבוא הישראל עי"ז לאכול בעצמו. ויותר נראה שלפ"ז המכירה **האסורה** היא כשצורת המכירה מוכחת בהדיא שהיא למאכל הנכרי, כגון שמכין מזה מאכלים (כגון שמחזיק **מסעדה** מדברים האסורים או שמכשירים ומוכרם בצורת **בשר**) שזה מוכיח בהדיא שהוא לשם אכילת אדם. משאוב אם מוכר הבע"ה עצמו, אם אמנם ידוע שהנכרי גם יאכל ממנו כיון שהוא רגיל לאכול דברים הללו, מ"מ כיון שבעצם המכירה אין מעשה מפורש המוכיח זאת, שהרי תתכן עכ"פ גם קניה לצורך העור והשומן, זה לא אסרה תורה. ובזה הוא שנסתפקו התוס', שמ"מ י"ל שכיון שמוכר לנכרי דבר המיועד לפי טבעו לאוכל ה"ז ג"כ בכלל איסור התורה, ואין היתר אלא אם זה ברור שלא מיועד לאוכל, והיינו כשהוא עצמו משתמש בו לעור והשומן, או, מה שזה היינו הך, אם מוכרו לישראל אחר, וכדכתבו התוס' בב"ק.

אכן גם לפ"מ שנקטו התוס' בראש דבריהם שאין איסור אלא מכירה שכל צורתה מוכיחה עליה שהיא לאוכל, אין זה אלא לגבי איסור התורה אבל איסור דרבנן, ודאי ישנו כל שהדבר מצד עצמו עומד לאכילה ע"י הנכרי שקונה אותו.

ולפ"ז ניתן גם ליישב עוד דקדוק קל בשינוי לשון התוס' בב"ק ופסחים, דבב"ק נקטו הלשון "שרי" שמשמעותו שהוא היתר ממש גם מדרבנן, ואילו בפסחים לא כתבו אלא "הא דאסור מדאורייתא וכו' כשמשתכר בעורן ושומנם - לא", משמע רק שאיסור תורה אין כאן אבל לא כתבו הלשון "שרי", כי מדרבנן זה באמת אסור.

והשתא מיושב לשון המשנה האוסרת סחורה במינים הטמאים, ולא פרטה שהאיסור הוא רק אם מוכר **לאכול**, כי אליבא דאמת הכל אסור מדרבנן בל מכירה לנכרי, ולא הותרה מכירה לנכרים (כפי הגירסא שלפנינו במשנה שביעית בסוגיא דפסחים, אכן בגוף המשנה לפנינו המלה "לנכרים" אינה) אלא בנזדמנו. ומיירי המשנה כשמוכר הבע"ה כמו שהוא וכפשטות הלשון, שבזה אין אלא איסור דרבנן לפי ל"ק דהתוס'. וע"כ הוסיפה המשנה בנזדמנו בהיתר המכירה שהוא גם לנכרים, כי לישראל שהוא רק לשאר שימושים, כל הסחורה מותרת גם מדרבנן.

ומכיון שכל המשנה מדברת על האיסור דרבנן, א"ש מה שמתיר בנזדמנו מצד הפסד, כי באיסור דרבנן, הם אמרו והם אמרו. משא"כ איסור תורה א"א היה להתיר גם במקום הפסד, מכיון שאין לנו קרא ע"ז להתיר וכנ"ל.

וא"ש קושית הירוש' מסוסים וחמורים וכו', שהרי לפי המשנה יוצא שלנכרי אסורה המכירה של בע"ה טמאים לא רק כשצורת המכירה מוכיחה שהוא לאוכל וכנ"ל. ומשני שהני למלאכה הן עומדים, וממילא גם כשמוכרם לנכרים סתמן כפירושם שאין כאן אלא מכירה למלאכתן ובזה גם מדרבנן לא נאסר.

ולפ"ז הא שמביא ע"ז הירוש' לפני כן דרשה מה"ת לאסור הסחורה, היינו לגבי **יסוד** האיסור דהיינו כשמוכר בצורה הנועדה לאוכל הוא מה"ת ממש, אולם בגוונא דמייירי במתני' שמוכר כל הבע"ה כפי שהוא, אינו אלא מדרבנן שגזרו בו אטו מכירה מפורשת. בפרט שכנ"ל הרי טעם האיסור שמא יבא לאכול ממנו, מצאו חכמים לנכון להרחיבו גם לכל מקרה מכירה שלפי אומדן הדעת הוא מיועד לאכילה, שממילא שייך גם בזה החשש שמא עי"ז יבא לאוכלו.

ועפ"י בין נבין יפה דברי הגליון שקרא דיהיו אינו אלא אסמכתא בעלמא, שלא באו לבאר מש"כ התוס' שהאיסור הוא דאורייתא כמו שנוקט ה"ט"ז, ואף לא לחלוק באו או שלפי המסקנא הגמרא חוזרת בה כדנוקט הנוב"י, אלא שבאו להשלים ביאור הגמרא לפי התוס'. שהרי הגמרא באה לבאר המשנה דשביעית שכולה בדין הדרבנן מיירי, במכירת הבע"ח עצמו וכנ"ל, כי רק בזה הוא שמותר בנזדמנו וכנ"ל, אי"כ הא דנקטה בגמ' הדרשא דיהיו ע"כ אינה אלא מדרבנן ובתור אסמכתא, היינו שראו רבנן לנכון להרחיב איסור התורה לא רק במכירה מפורשת לצורך אוכל אלא גם בכל מכירה שלפי האומדן היא לאוכל נמי אסרו חכמים, שגם בזה קיים מדרבנן, מיהת אותו החשש שחששה תורה, שמא יבא ע"י לאכול ממנו. אולם עיקר הדרשא לגבי מכירה מפורשת לצורך אכילה היא באמת מה"ת.

שוב ראיתי בתרוה"ד התשובה שמביא בה גליון התוס', ונוכחתי שהפירוש כדברינו. דהנה שאלת תרוה"ד אם מותר להלוות ברבית לנכרי ולקבל הימנו משכון כותלי חזירים. וכ' להוכיח מהא דאסרו לעשות סחורה בדברים טמאים דאסור להרויח בדבר שהוא אסור מה"ת דבר שעומד לאכילה. ואת"ל דיש לחלק מאחר דהיא דרשא דפי' כ"ש אינה אלא אסמכתא כדאיתא התם בגליון דתוס'. י"ל דוקא סחורה אסמכתא אקרא משום דהאיסור בא בקנין לרשותו של ישראל אבל במשכון דקי"ל ישראל מנכרי לא קני משכון, איכא למימר דלא אסרו. אמנם וכי"ל עכ"ל הצריך לענינו.

הנה משוה בתרוה"ד הא דמרויח מההלוואה ברבית ע"י שמקבל משכון להא דאסור לעשות סחורה דהיינו "להרויח בדבר שהוא אסור מה"ת". ואילו היו דברי הגליון פירוש למש"כ התוס' "דאורייתא", או שינוי מדברי התוס' לפי המסקנא כה"ט"ז והנוב"י, אי"כ דברי הגליון באו בהא דדנו בהם התוס' והיינו כשמוכר לאכילה, ואילו כשמוכר לצורך אחר גם בעומד לאכילה אי"כ איסור, נמצא שריוח מדברים האסורים אינו אסור כלל, רק למכור לאכילה, והרי כאן כותלי החזיר הם של הנכרי ואין הוא מוכר אותם גם כשיחזיר לו ההלוואה, וכל האיסור רק מפני שע"י נותן לו ההלוואה ומרויח מהרבית אי"כ זו סחורה בעלמא היא, ולא נאסרה כלל גם מדרבנן.

אע"כ הגליון בא לבאר המשנה שאוסרת סחורה גם לצורך אחר בדבר שעומד לאכילה תהו מדרבנן, וקרא דמיייתי ע"ז בגמרא שלנו היא אסמכתא בעלמא, אי"כ הגליון לא על עיקר דברי התוס' קאי, שבכה"ג שמוכר לאוכל הוא מה"ת ורק כשמוכר לצרכים אחרים הוא דהוי מדרבנן וקרא אסמכתא. והדברים ברורים כמש"כ בע"ה.

ולפי' יתיישב לשון הרע"ב מהערת התויו"ט, שבראש דבריו נקט הדרשא מן הכתוב, שנראה שאיסור הסחורה הוא מה"ת, ואילו בהמשך דבריו נקט לשון "אסור" שנראה שאינו אלא מדרבנן: כי אכן כן הוא הדבר, עיקר האיסור הוא אמנם מן התורה. אולם המדובר במשנתנו במכירת כל הבע"ח כפי שהוא, שמשו"כ יש למצוא היתר בנזדמנו, ואינו אלא מדרבנן. (אולם ניתן גם לבאר דבריו כפירוש התויו"ט, דהכל מה"ת ובשיטת הרמב"ם אזיל כדלהלן, שכל הנאה דרך התעסקות קבע מה"ת, ובנזדמנו מותר גם מכירה לאכילה, דעפ"י אי"ש מש"כ במ"ד היתר בנזדמנו מקרא או מכור, שמשמעו גם לאכילה, וכדלהלן).

נתבארה לנו שיטת התוס' שיש איסור תורה בסחורה, ויש איסור דרבנן ובה מיירי המשנה בשביעית. וההיתר בנזדמנו הוא בגוונא שלא לצורך אכילה שכל איסורו מדרבנן, ובנזדמנו לא גזרו מצד הפסד, וכנ"ל בחת"ס.

אכן שיטת הרמב"ם נראית שלא כן, דבסתמא כתב האיסור לעשות סחורה ולא פירט שהוא מה"ת רק בסחורה שעומד לאכילה, וכן אוסר לכוין מלאכתו בדברים האסורים שהוא כנ"ל כולל כל הנאה מהם, וכי"ז מה"ת שלא הוציא מן הכלל אלא חלב שנאמר בו היתר לשימוש בכל מלאכה. אי"כ לדידיה קרא דלכם לא בא להתיר כל הנאות שחוץ לאכילה אלא להתיר בנזדמנו, ונראה שלרמב"ם אין באמת טעם ההיתר בנזדמנו מטעם הפסד (כי לא מסתבר כלל שהתורה תתיר איסורים בגלל הפסד), אלא שהוא מצד שהאיסור לא נאמר אלא על כיוון מלאכתו, דהיינו התעסקות קבע בדברים האסורים באכילה (ועומדים גם לאכילה וכנ"ל מהירושי'), משא"כ הנאה, מקרית לא נאסרה, וזהו שנלמד מקרא דלכם שהנאה לא נאסרה וכדכתב הרמב"ם. ולפי' מובן מה דהרמב"ם מתיר בנזדמנו גם לצוד למתחלה הטמאים, כי כיון שזוהי הזדמנות מקרית לא נאסר כלל.

והשתא אי"ש שהר"מ כתב חוץ מחלב שנאמר בו יעשה לכל מלאכה, דהיינו לשיטתו, דס"ל שאיסור התורה של התעסקות בדברים טמאים הוא לא רק ע"י סחורה אלא כל התעסקות מכוונת, אי"כ מתוך שנאמר בחלב יעשה לכל מלאכה אנו למדים באמת שחלב הוא יוצא מן הכלל. ולא כן לדעת התוס' שלא נאסר מה"ת כלל אלא רק סחורה ובדבר העומד למאכל, אין באמת שום הבדל בין חלב לשאר איסורים. וכ"כ בהדיא בתוס' ב"ק הני"ל בהיתר החלב, עיי"ש. ואין להקשות לדעת הר"מ מאי מייתי מחלב הא הוי כמו נזדמנו, שעיקר הגידול הוא לא לצורך החלב. דלשיטת הר"מ ההיתר של נזדמנו הוא רק כשזה באופן מקרי דומיא דצידה, משא"כ שימוש בחלב שהוא דבר קבוע שקיים בכל בהמה היה לנו לאסור באמת, אילולא דגלי קרא. ומיושב לפי הרמב"ם בפשיטות לשון הירוש' שנוקט לשון איסור הנאה, וכהערת המ"ר וכנ"ל, כי דרך קבע אסורה באמת כל הנאה ולא רק סחורה.

ועפ"י הני"ל שמכירה לסחורה שלא לצורך אוכל, במחלוקת הוא תלוי, אם הוא מה"ת או רק מדרבנן, דלהתוס' אינה אלא מדרבנן קושית המל"מ והתויו"ט מהא דבכורות דחלב וחריצה החלב, אינה אלא לרמב"ם שהרי לתוס' אפשר לפרש הא דדחי ודלמא לסחורה היינו סחורה שלא לצורך אכילה כגון להאכיל לבהמה וחיה וכיו"ב.

ולפי' נדחה תירוץ המל"מ דזה הוי כנזדמנו, שהרי חזינן מהר"מ שחלב אי"ז בגדר נזדמנו והוא משום דלשיטתיה היתר נזדמנו הוא רק מצד שאין זו קביעות, ולא כן חלב. אי"כ הרי גם חלב דומה בזה לחלב, שהוא דבר קבוע ורגיל שהעזים נותנות חלב, ואי"ז בגדר נזדמנו. וכן נדחה מש"כ לתרץ החת"ס וכ"ה גם בתוס' חדשים ותוס' ראשלי"צ שכולם נתנבאו בסגנון אחד שדם ואמ"ה דנלמד מדם, בהם הכל מותר כיון שנאמר בדם על הארץ תשפכנו כמים גם סחורה מותרת. דלפי הר"מ אי"א לומר כן שהרי כתב חוץ מהחלב משמע ששאר איסורים כולם קיימי באיסור סחורה. וטעמא דמילתא כיון דהאיסור הוא לא מצד הנאה אלא מצד התעסקות קבע בהפקת רוחים

מדברים האסורים, אין שום סתירה ממש"נ בדם שהוא מותר כמים כי אמנם מצד איה"נ הרי הוא כמים, והאיסור הוא מצד אחר לגמרי.

אכן מטעם זה עצמו ניתן לקיים התירוץ האחר שבראש"צ שם דקושיית הגמרא ודלמא לסחורה, הכונה מנין לנו ללמוד מכאן היתר מוחלט גם לאכילה, הרי ניתן לומר שהכתוב בא רק להיתר סחורה גרידא, כיון שכנ"ל אין בזה משום גדרי נזדמנו, הרי ממה שהתירו הכתוב אפשר לשמוע אמנם היתר סחורה, אבל היתר אכילה אין לנו.

ט.

עכשו נבוא לדברי התוס' סוכה ל"ט שדנו לומר שגם מכירה חד פעמית שקונה ע"מ למכור בריוח הוי בכלל איסור סחורה. ונראה שדרך זה **לחלוק** בא על תירוץ התוס' פסחים הנ"ל שרק מכירה לצורך **אכילה** הוא שנאסרה מה"ת, ואינו תלוי כלל בשאלת רווחים. דלפ"ז עלינו לומר בע"כ שהמשנה כוללת **סוגים שונים** של איסור סחורה, שהרי בשביעית ודאי אין איסור מצד שמוכר דבר לשם אכילה, כי שביעית ניתנה לאכילה. ולזה באו להוכיח מנבילה שהתם ודאי אין לומר שהאיסור מצד שמוכר הנבילה לשם אכילה, שהרי שם נאמר או מכור והוא בגוונא של **רישא** דקרא לגר אשר בשעריך תתנה **ואכלה** שע"ז מסיים או מכור לנכרי - **לאותה מטרה עצמה**, דהיינו לאכילה, וא"כ התם האיסור הוא ודאי מצד מכירה לרווחים דהיינו שאם אמנם התירה התורה המכירה של הנבילה ה"ז רק למי שנזדמנה לו, משא"כ לישראל אחר אסור לו לקנותה בכדי לחזור ולמוכרה בריוח, יוצא שרק להציל מן ההפסד התירה ולא להרויח בה. והנה איסור זה לא נתפרש בתורה לענין נבילה, וצ"ל שהוא משום שלמדים ממש"נ בשקו"ר "יהיו" לאיסור סחורה שמוזה למדים לכל איסורי אכילה שבתורה. ומכאן שאיסור הסחורה בשקו"ר, אינו מצד המכירה לאכילה כדבתו למימר התוס' בפסחים אלא שהתורה אסרה להרויח מדברים האסורים באכילה. והיתר בנזדמנו לו היינו מצד הצלה מהפסד, וכמו בהיתר מכירת הנבילה וכנ"ל. ולפ"ז ניתן להאמר שבאמת איסור הסחורה שנאמר במשנתנו כולל כל איסורי הסחורה בחדא גוונא, שגם בשביעית איסור הסחורה פירושו קניה ומכירה ע"מ להרויח. ולגבי זה אין הבדל בין מכירה חד פעמית לפעמים הרבה, כי ההקפדה היא לפ"ז על ריוח מדברים האסורים באכילה. ומתורצות קושיות החו"י בתוס' הזה.

ולפ"ז נבין יפה כונת הט"ז בפירוש התוס' שנתקשנו בהם (לעיל אות ה'), שמפרש שבאו להוכיח שמכירה בלי ריוח לא נאסרה, כיון שהכתוב מתירה בפירוש. והתקשנו שהרי עיקר מה שרצו להוכיח הוא לא זה שמותר למכור בלי ריוח, רק שמכירה גם חד-פעמית אסורה. אכן לפי הנ"ל דבריו עולים יפה, והם מוכרחים בתוס', שהרי לכאורה תמוה מה הוכיחו ממש"נ בתורה או מכור, הרי אפ"ל שלעולם גם נבילה האיסור של מכירה הוא בגוונא דשקו"ר לשיטת התוס' פסחים מכירה לשם אכילת הנכרי, אלא שבוזה ודאי לא נוכל לומר שהוא סה"ת דילפינן משקו"ר לכל איסורי אכילה כולל נבילה שהרי נבילה מותרת מה"ת, ומ"מ הן י"ל שזה אסור מדרבנן גזירה אטו שקו"ר, אלא ע"כ דס"ל לתוס' שהואיל ונתפרש היתר המכירה לצורך אכילה בתורה לא יתכן שיאסרוהו גם מדרבנן. אע"כ האיסור הוא מצד מכירה לרווחים. ומכאן שגם האיסור של שקו"ר הוא ג"כ מצד מכירה להרויח.

ומ"מ למסקנת התוס' שהמשנה הכל בחדא גוונא מיירי, והכל המדובר לענין מכירת בריוח, א"כ צ"ל שזהו הפירוש דאיסור סחורה שנאמר בשקו"ר, וזהו דילפינן מקרא דיהיו. א"כ לפי שיטה זו אין שום יסוד לומר דקרא דיהיו אינו אלא אסמכתא בעלמא, כיון שאין לנו שום הוכחה לכך. ודברי גליון התוס' הם כפי שנתבאר לעיל רק אליבא דשיטת התוס' פסחים הנ"ל, ולענין מכירה בדברים העומדים לאכילה שלא לצורך אוכל וכנ"ל. ושלא כהט"ז שהכין כונת הגליון שבאו לבאר שמש"כ התוס' דאורייתא הוא ל"ד, ושלא כהנוב"י דלמסקנא קאי הגליון, דלמסקנא אינה אלא אסמכתא, שכפי שנתברר לעיל בע"ה אין הדבר כן.

מסקנא דמילתא: ישנן שלש שיטות באיסור מכירת דברים טמאים:

(א) שיטת התוס' פסחים, שאיסור המכירה מה"ת הוא רק כשמוכר לשם אכילה, ובוזה אין הבדל בין נזדמנו או לא, שתמיד הוא אסור מה"ת.

נוסף לאיסור תורה ישנו איסור דרבנן במכירה וכן בהתעסקות בדברים הטמאים (הראויים עכ"פ לאכילה ונאכלים ע"י הנכרים) גם אם אינו מפורש לאכילה.

(ולשיטה זו נצטרך לומר בע"כ שאיסור סחורה בנו"ט שג"כ נאמר במשנה הוא מדרבנן, ואעפ"י שנאמר בהם בפירוש בתורה היתר המכירה, גם לצורך אוכל, מדרבנן נאסרו כל מיני מכירות כיון שהדבר ראוי לאכילה, ולא חיישינן להא שנתפרש בתורה בפירוש ההיתר. נמצא שהתוס' פסחים חולקים על הכלל הנלמד מהתוס' סוכה הנ"ל).

(ב) שיטת התוס' סוכה שאיסור התורה של סחורה היינו מכירה לשם רווחים, והיינו כשקונה לכתחלה הדבר האסור לשם מכירתו בריוח. ובוזה אין נפ"מ אם מוכר לצורך אכילה או לא, כי האיסור הוא הפקת רווחים מדבר שאסרתו תורה באכילה.

ויוצא מן הכלל הם הני בע"כ כגון סוסים וגמלים וכו' שאין בהן דרך אכילה, ומעיקרא למלאכתם הן עומדים כהירושי, שזה לא נאסר כלל, כי אין אנו רואים אותם כדבר אוכל כלל. אכן מכירה כדי להמנע מהפסד, דזהו בנזדמנו לו מותר בכל אופן, גם מכירה לשם אכילה.

(לפי שתי שיטות אלה אין לראות בחלב שום יוצא מן הכלל. לשיטה א' הרי לא נאמר בו אלא יעשה לכל מלאכה ולא הוזכר בו היתר מכירה לצורך אכילה. ולשיטה ב' הרי"ז בכדי להציל מן הנוק, ואינה בגדר רווחים מהדבר האסור).

(ג) שיטת הרמב"ם שהאיסור הוא התעסקות קבע שמכוין מלאכתו בדברים האסורים. שכל דבר האסור באכילה (ועומד לכך ג"כ, אילולא האיסור) אסרה התורה להתעסק בו בדרך קבע. אכן אם הדבר במקרה, מותר גם להפיק מזה רווחים. ואשר ע"כ מושג נזדמנו שמוותר הוא גם אם נזדמן לצייד מינים טמאים שמוותר לצודם ולמוכרם. ונראה

שה"ה לפי"ז שישראל אחר יהא מותר לקנות אלה ממנו ע"מ להרויח כיון שאין זה אלא מקרי. ושלא כשיטת התוס' סוכה שכל איסור התורה הוא הפקת רוחים, מבלי הבדל כלל אם זה חד-פעמי או בקביעות.

ובכל אופן לכל השיטות לעשות מסחר בדברים האסורים במכירתם לנכרים לשם אכילה, מכל שכן טיפול בהכשרת הדברים והכנתם לאכילה, כגון החזקת מסעדה טריפה, גם לצורך אכילת נכרים גרידא, אסור הוא באיסור תורה לכל הדעות של הראשונים וכנ"ל.

סימן לז: אפרושי מאיסורא, כשיש עמה הכשלה לאחרים.

א.

נידון השאלה, שאלת חכם חצי תשובה, בעירוב דצוה"פ שנקרע בשבת אי יש חיוב להכריז ע"ז בכדי שלא יכשלו, או מאחר שיש בין הללו שיטות ההכרזה ואעפ"כ לא ימנעו, ראוי יותר שלא להכריז דמוטב שיהיו שוגגין וכו'. והביא כבי' דעת הנתה"מ סי' רל"ד שחידש דהעובר בשוגג אדרבנן אי"צ כפרה דלא מיקרי עבירה, וממילא י"ל דבכלל אי"צ להודיעם, וחזר והביא ממש"כ בהגהות נחלת צבי ליו"ד סי' ש"ג להוכיח שגם דרבנן בשוגג יש מצוה להפרישו. וכן הביא כבי' ראייה משבת מ: לענין ד"ת במרחץ שאמרו בזה לאפרושי מאיסורא שאני, ומוכח שם שהמדובר על איסור דרבנן. ועפ"י כ"ז רצה לחלק, דגם לנתה"מ, חובת הפרשה איכא, אי מצד גנאי שבדבר, אי מצד החובה מצד המפריש. ולפי"ז נשאר בספק השקול, אי בכה"ג שמצד אחד יש מצוה להפריש את אלה שיפרשו ע"י שיכרזו, ומאיך ימצאו כאלה שלא יפרשו ונמצאו מכשילים אותם למזידים, איך נדון בה. עוד הביא מהתשב"ץ שמחלק בין שמיעוט הצבור יכשלו במזידין או כולם. עכת"ד.

הנה לענין חיוב ההפרשה מאיסור דרבנן בשוגג, בשדה חמד (דינים, מערכת ה"א אות ב') מביא חבל נביאים שנוקטים בפשיטות שחייבים להפרישו. אכן מה שכבי' רוצה לחלק אי יש בזה שם עבירה לבין חובה להפרישו, דאיכא גם כשאין ע"ז שם עבירה, בתשו' רע"א (סי' ח' והו"ד גם בשד"ח הנ"ל) בהא דנסתפק אי במתעסק חייבים להפרישו דן בדבר אי יש שם עבירה במתעסק או לא, ודעתו להכריע שאיכא שם עבירה ע"ז ואינו אלא פטור לענין חטאת, ושלא כדעת המקו"ח. הרי שמיתלי תלי לה בהא, וכל שאין שם עבירה על העושה לא היה בזה חיוב להפרישו. ולפי"ז לכאורה הערת כבי' חזקה על הנתה"מ, דממה דקיי"ל שיש חיוב להפריש גם בשוגג דרבנן ש"מ די שם עבירה על זה.

ב.

ולכאורה חשבתי דדברי הנתה"מ דקאי בעושה הדרבנן בשוגג, הוא דוקא בשוגג הקרוב לאונס, כהאי גוונא דמירי ביה, שישראל המוכר אינהו, ומכר לו בחזקת היתר, שמצד הדין יש על ישראל המוכר תורת נאמנות דע"א נאמן באיסורין והו"ל כאונס, דמאי הו"ל למיעבד. ובהוה הוא דכתב שאין ע"ז שם עבירה כלל, ול"צ כפרה דרבנן.

אכן אם מצד עדות המוכר ניתי עלה לומר דמשו"ה הוי הלוקח כאונס, גם בהכשילו באיסור תורה לכאורה עלינו להחשיבו כאונס, כיון שהתורה האמינתו לאדם מישראל שעומד בחזקת כשרות בעניני איסור, ומה היה לו ללוקח לעשות. אולם הן מצדו עדיפא מינה בנישאת עפ"י שנים עדים ובא בעלה דחייבת בקרבן, הרי שזה לא מיחשב אונס ובעי כפרה (יבמות פ"ז:). אכן ברש"י שם כ' וז"ל: דשוגגת היא ואין זה אונס דאיבעי לה לאמתוני ע"כ. ומה נראה שאין דין זה אמור אלא בכה"ג שזה ניתן לביורר מציאותי ע"י המתנתה. משא"כ בנידון עדות על חתיכה דהיתרא, שלא ניתן לביורר אלא ע"י עדות, נראה דבזה גם אם יתברר שהעדים שקרו כגון שהזימוס אי"ח בקרבן, כי זה אונס גמור, וצ"ע בזה.

וראייתי בשד"ח (כללים מערכת וא"ו כלל כו או"ק י"ג) שהביא מסי' בית יהודא שכי' בהא דקיי"ל דמי שמת לו מת ולא נודע לו דאין חובה להודיעו ומותר להזמינו לכל סעודת מצוה, ובסי' בני חיי הביא דמותר לו לשמש עם אשתו כ"ז שלא נודע לה, ואפילו ביום המיתה והקבורה דהוי מדאורייתא, וכי' בסי' הנ"ל בטעמא, דמי שמת לו מת מהיכן יהא עולה על דעתו שמת, והוי אונס, ואונס אי"צ כפרה, דומיא דמשמש שלא בשעת וסתה, וע"כ אין בזה גם משום אפרושי מאיסורא על אחרים, ומשו"ה מותר לו לשמש עמה.

והנה זה שאין להעלות על הדעת שמת, היינו אי מצד חזקת חי, אי מצד רובא. עכ"פ, מטעם שאין לחשוש לזה מיחשב כאונס ממש, דל"מ כפרה כלל. ונראה פשוט דעדים ודאי לא גריעי מהא, שהרי עדים עומדים במקום חזקה ורוב. ובע"כ הא דחייבת בבאו עדים שמת בעלה הוא מפני שזה עומד להתברר ואם יבוא הבעל הוי העדים מוכחשים בודאות, יש לה לחשוש לזה, ואם לא המתינה חשבינן לה לשוגג ולא לאונס. משא"כ בעלמא כל שיש עדות המועילה מצד הדין, בזה אם נהג לפי הדין, אף שנתגלה אח"כ שטעה, חשבינן לה לאונס ואי"צ כפרה. הרי לנו כנ"ל שהאוכל עפ"י עדותו של ע"א ונתגלה אח"כ שהיה דבר איסור, אינו צריך כפרה גם בדאורייתא. אי"כ מה מחלק הנתה"מ בין דאורייתא דרבנן. (אמנם י"ל דאיהו לא ס"ל לחדוש הנ"ל של הבני חיי ואה"י דיהא אסור לשמש עמה עכ"פ ביום המיתה והקבורה). אכן לפמש"כ בסי' ל"ז (אות ג') בביאור דברי הנובי"ת לענין קרבן עדיף כשסומך על הרוב משסומך על שני עדים, ולפי"ז כשי"כ כשסומך על ע"א.

ג.

אך נראה דבאמת אין המוכר יכול לבא בתביעת ממון שכל עיקר לא באה לו אלא ע"י שאינהו ללוקח, דאין חוטא נשכר, דהרי הוא ודאי עבירה קעביד בזה, שהכשיל הלוקח ועשא לאונס באכילת דבר האיסור. ע"כ לא אתי עלה